

سرشناسه	: اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: مکاسب محرمه / علیرضا اعرافی؛ تقریر احمد عابدین زاده، اصغر صفرزاده.
مشخصات نشر	: قم: موسسه اشراق و عرفان، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ج.
شابک	: دوره: ۸-۶-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ج ۳: ۹-۹-۹۵۶۹۱-۶۰۰-۹۷۸؛ ۲۲۰۰۰۰ ریال.
یادداشت	: کتابنامه؛ همچنین به صورت زیرنویس.
مندرجات	: ج ۱. اعیان نجس ۱- ج ۲. اعیان نجس ۲- ج ۳. داد و ستد با کالاهای دارای منفعت حرام- ج ۴. محرمات علوم ۱- ج ۵. محرمات علوم- ج ۶. محرمات هنر.
شناسه افزوده	: عابدین زاده، احمد، ۱۳۵۴ -
شناسه افزوده	: صفرزاده، اصغر، ۱۳۵۹ -
موضوع	: معاملات (فقه)
موضوع	: *Transactions (Islamic law)
موضوع	: کسب و کار حرام
موضوع	: *Business, Illicit
رده بندی کنگره	: ۶۷الف/۱۹۰BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۳۲۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۳۰۳۳۳۷

علیرضا عرفانی

مکاسب محرمة ۳

داد و ستد با کالاهای دارای منفعت حرام

تقریر: احمد عابدین زاده، اصغر صفرزاده

نشر اشراق و عرفان

مکاسب محرّمه ۳ (داد و ستد با کالاهای دارای منفعت حرام)

علیرضا اعرافی

تقریر احمد عابدین زاده، اصغر صفرزاده
ناشر مؤسسه اشراق و عرفان
ویراستار یوسف قربانی
امور هنری حمید بهرامی
نوبت و تاریخ چاپ اول/زمستان ۱۳۹۶
لیتوگرافی، چاپ و صحافی سازمان چاپ اِسرائ
شمارگان ۱۰۰۰ نسخه
قیمت ۲۲۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای مؤسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN: 978-600-95691-9-9

www.eshragh-erfan.com

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰

info@eshragh-erfan.com

نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلّم، معلّم ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

کانال تلگرام: @EshraghErfan

فهرست

سخن مؤسسه	۱۷
پیشگفتار	۱۹
مقدمه	۲۵

بخش اول: آلات دارای منفعت غالبی حرام/۲۹

فصل اول: صنم	۳۱
۱. کلیات	۳۱
الف) مفهوم شناسی	۳۲
ب) پیشینه	۳۳
۱. پیشینه فراقه‌ی	۳۳
۲. پیشینه فقهی	۳۶
۲. بررسی ادله	۴۱
الف) ادله عام	۴۱
یک. قرآن	۴۱
دو. روایات	۵۲

- ۵۵ جمع‌بندی ادلّه عام
- ۵۶ (ب) ادلّه خاص
- ۵۶ یک. قرآن
- ۶۱ دو. روایات
- ۶۳ سه. دلیل عقلی
- ۷۷ چهار. سیره متشرّعه
- ۷۸ جمع‌بندی ادلّه دادوستد بت
- ۷۹ ۳. فروع
- ۸۰ الف) صورت‌های معامله بت
- ۸۰ ۱. صورت‌های بیع بت
- ۸۶ ۲. حکم صورت‌های هشتگانه
- ۹۶ ۳. تذکراتی در باب صورت‌های بیع بت
- ۹۹ (ب) نمادها
- ۹۹ ۱. مفهوم‌شناسی
- ۱۰۰ ۲. کارکرد نماد
- ۱۰۱ ۳. انواع نمادها
- ۱۰۲ ۴. حکم ساخت و حفظ و تکسّب نماد
- ۱۰۴ گزاره‌های فقهی
- ۱۰۷ فصل دوم: آلات قمار
- ۱۰۷ ۱. کلیات
- ۱۰۷ الف) مفهوم‌شناسی
- ۱۰۷ ۱. آلت

۱۰۸.....	۲. قمار.....
۱۱۰.....	۳. آلات قمار.....
۱۱۳.....	ب) پیشینه.....
۱۱۳.....	۱. پیشینه عام.....
۱۱۸.....	۲. پیشینه فقهی بحث آلات قمار.....
۱۲۵.....	۲. بررسی ادله.....
۱۲۵.....	الف) ادله عام.....
۱۲۶.....	۱. قاعده اعانه برائتم.....
۱۲۶.....	۲. قرآن.....
۱۵۱.....	جمع‌بندی ادله عام.....
۱۵۲.....	ب) ادله خاص.....
۱۵۲.....	۱. عقل.....
۱۵۶.....	۲. قرآن.....
۱۵۸.....	۳. روایت ابوبصیر.....
۱۵۹.....	۴. اطلاعات از بین بردن آلات قمار.....
۱۶۱.....	۵. اجماع.....
۱۶۱.....	جمع‌بندی ادله.....
۱۶۳.....	گزاره‌های فقهی.....
۱۶۵.....	فصل سوم: آلات لهو
۱۶۵.....	۱. کلیات.....
۱۶۵.....	الف) مفهوم‌شناسی.....
۱۶۶.....	۱. لهو.....

۲. لعب ۱۶۷
۳. رابطه لهُو و لعب ۱۶۹
۴. آلات لهُو و لعب ۱۷۰
۵. رابطه بین آلات لهُو و لعب و آلات قمار ۱۷۱
- ب) پیشینه بحث ۱۷۱
۱. پیشینه فراققهی ۱۷۱
۲. پیشینه فقهی ۱۷۴
۲. بررسی ادلّه ۱۷۹
- الف) ادلّه عام ۱۸۰
۱. قاعده اعانه بر اثم ۱۸۰
۲. قرآن ۱۸۱
۳. روایات ۱۸۲
- جمع بندی ادلّه عام ۱۸۳
- ب) ادلّه خاص ۱۸۴
۱. عقل ۱۸۴
۲. روایات ۱۸۵
۳. اجماع ۱۸۹
- جمع بندی ادلّه ۱۸۹
- گزاره های فقهی ۱۹۰
- فصل چهارم: ظروف طلا و نقره** ۱۹۱
۱. مفهوم شناسی ۱۹۱
- تحقیق در معنای اِناء ۱۹۳

۱۹۴	پیشینه مسأله
۱۹۴	الف) فقه عامه
۱۹۴	ب) فقه امامیه
۱۹۶	۳. جایگاه مسأله در مکاسب محرّمه
۱۹۸	بررسی حکم استعمال اوانی طلا و نقره
۱۹۹	الف) نهی از خوردن و آشامیدن در آنیه
۲۰۲	ب) نهی از مطلق استعمالات آنیه
۲۰۴	ج) منع از استعمالاتی غیر از خوردن و آشامیدن
۲۰۸	د) تفصیل بین شرب و غیر شرب
۲۰۸	جمع بندی روایات
۲۱۱	۴. حکم مسأله
۲۱۱	گزاره های فقهی
۲۱۳	فصل پنجم: نقود مغشوشه
۲۱۳	۱. بیان مسأله
۲۱۳	زمان حاضر در دایره بحث
۲۱۴	انواع غشّ در نقود
۲۱۵	الف) روش های غشّ در نقود در دوران پیشین
۲۱۶	ب) انواع غشّ در نقود در زمان حاضر
۲۱۶	۲. پیشینه
۲۱۶	پیشینه عام
۲۱۸	پیشینه فقهی
۲۱۸	فقه عامه

۲۱۹.....	فقه امامیه
۲۲۲	خلاصه اقوال فقها
۲۲۳.....	۳. جایگاه بحث در میان انواع مکاسب محرّمه
۲۲۴.....	۴. حکم صورت‌های گوناگون مسأله
۲۲۴.....	صورت‌های مسأله
۲۲۴.....	الف) از جهت تعلق معامله به کلی یا عین
۲۲۷.....	ب) از جهت علم طرفین معامله به نقص
۲۲۸.....	حاصل بحث در مسأله
۲۲۹.....	گزاره‌های فقهی

بخش دوم: معامله اعیان مشترک برای منفعت حرام/۲۳۱

۲۳۳.....	فصل اول: اشتراط منفعت محرّمه
۲۳۳.....	۱. کلیات
۲۳۳.....	الف) تنقیح محل نزاع
۲۳۳.....	۱. انواع اشتراط ضمن عقد
۲۳۴.....	۲. اقسام اشتراط انتفاع حرام
۲۳۵.....	۳. حرمت وضعی در دایره بحث
۲۳۵.....	۴. انحصار محل بحث در شرط مقبول طرفین معامله
۲۳۵.....	۵. عدم اختصاص محلّ بحث به بیع
۲۳۶.....	ب) پیشینه بحث
۲۳۶.....	۱. فقهای متقدّم

۲۳۷	۲. فقهای متأخر.....
۲۳۹	۳. فقهای معاصر.....
۲۴۱	خلاصه دیدگاه‌های فقها.....
۲۴۲	۲. بررسی ادلّه.....
۲۴۲	۱. منافات شرط با مقتضای عقد.....
۲۵۰	۲. اکل مال به باطل.....
۲۵۴	۳. قاعده اعانه برائتم.....
۲۵۸	۴. حرمت الزام به حرام.....
۲۶۰	۵. روایت جابر (صابر).....
۲۶۳	۶. اجماع.....
۲۶۴	جمع بندی ادلّه صورت اول.....
۲۶۶	گزاره‌های فقهی.....
۲۶۷	فصل دوم: معامله اعیان مشترک با وصف منشأ حرام.....
۲۶۷	۱. کلیات.....
۲۶۷	الف) تنقیح محل نزاع.....
۲۶۸	۱. تفاوت صورت اول با صورت دوم.....
۲۶۸	۲. اقسام معامله اعیان مشترک با وصف حرام.....
۲۷۰	ب) پیشینه بحث.....
۲۷۰	فقه عامه.....
۲۷۱	فقه امامیه.....
۲۷۴	۲. بررسی ادلّه.....
۲۷۴	الف) مقتضای قواعد.....

۱. قاعده «تقابل الأثمان بالأوصاف» ۲۷۴
۲. قاعده «اعانه برائتم» ۲۸۰
- جمع بندی مقتضای قواعد ۲۸۰
- ب) مقتضای روایات ۲۸۱
- الف) روایات منع ۲۸۱
- ب) روایات معارض ۲۸۷
- ج) حاصل کلام در مقتضای روایات ۲۹۳
- د) دامنه دلالت روایات ۲۹۴
- جمع بندی بررسی ادلّه ۳۰۰
- گزاره های فقهی ۳۰۳
- فصل سوم: معامله اعیان مشترک به قصد انتفاع حرام** ۳۰۵
۱. کلیات ۳۰۵
- الف) تنقیح محل نزاع ۳۰۵
- تقسیمات مسأله ۳۰۶
- ب) پیشینه بحث ۳۰۷
- خلاصه اقوال در مسأله ۳۱۱
۲. بررسی ادلّه ۳۱۲
- الف) مقتضای قواعد ۳۱۲
- یک. قاعده «اعانه برائتم» ۳۱۳
- دو. مصداق بودن مسأله برای قاعده «اعانه برائتم» ۳۱۵
- نتیجه مقتضای قاعده ۳۱۸
- ب) روایات ۳۱۸
- یک. روایات مانعه ۳۱۸

۳۲۵.....	دو. روایات جواز
۳۳۴.....	سه. حل تعارض روایات
۳۳۹.....	جمع‌بندی ادلّه
۳۳۹.....	گزاره‌های فقهی

بخش سوم: کالای دارای شأنیت استفاده حرام / ۳۴۲

۳۴۳.....	فصل اوّل: کلیات
۳۴۳.....	۱. مفهوم‌شناسی
۳۴۳.....	الف) سلاح
۳۴۵.....	ب) واژگان مرتبط
۳۴۵.....	۱. مفهوم هُذنه
۳۵۱.....	۲. مفهوم مباینه
۳۵۲.....	۳. کافر حربی
۳۵۶.....	۴. مخالف
۳۵۷.....	۲. پیشینه بحث
۳۵۷.....	پیشینه فراقه‌فهی
۳۵۸.....	پیشینه فقهی
۳۵۹.....	الف) فقهای عامه
۳۶۱.....	ب) فقهای امامیه
۳۶۶.....	ج) جایگاه فقهی بحث
۳۶۷.....	د) خلاصه اقوال در بحث

فصل دوم: بیع سلاح به غیر مسلم یا مخالف	۳۷۵
الف) بررسی ادله	۳۷۵
دسته اول: منع مطلق	۳۷۵
روایت علی بن جعفر <small>علیه السلام</small>	۳۷۵
دسته دوم: جواز مطلق	۳۷۸
روایت ابوالقاسم صیقل	۳۷۸
دسته سوم: روایات مفصله	۳۸۱
۱- صحیحہ ابی بکر حضرمی	۳۸۱
۲- روایت هند سراج	۳۸۶
۳- صحیحہ سراج	۳۸۸
۴- وصیت پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small> به امیر المؤمنین <small>علیه السلام</small>	۳۹۰
جمع بندی روایات	۳۹۱
وجه اول: حمل روایات بر قضایای خارجیه	۳۹۲
وجه دوم: تقیید مطلقات به وسیله طایفه مفصله	۳۹۴
وجه سوم: اطلاق حرمت در کفار و تفصیل در مسلمانان	۳۹۵
نتیجه جمع بندی روایات	۳۹۹
ب) فروع	۴۰۰
فرع اول: بررسی شمول ادله نسبت به غیر سلاح	۴۰۰
فرع دوم: انحصار ادله در سلاح متلبس بالفعل	۴۰۱
فرع سوم: عدم شمول ادله نسبت به آلات دفاعی	۴۰۲
فرع چهارم: عدم شمول مواد اولیه	۴۰۳
فرع پنجم: عدم اختصاص بیع سلاح به حکومت	۴۰۳
فرع ششم: عدم خصوصیت بیع	۴۰۴

۴۰۴ فرع هفتم: متعلق حرمت در معامله سلاح
۴۰۶ فرع هشتم: شمول حکم بیع سلاح به قطاع الطريق
۴۰۶ فرع نهم: حکم وضعی بیع سلاح به دشمنان اسلام
۴۰۹ فصل سوم: بررسی حکم بیع غیرسلاح به کفار و مخالفان
۴۰۹ بررسی ادله عامه (مقتضای قواعد)
۴۰۹ ۱. قاعده نفی سییل
۴۱۰ نکاتی درباره آیه نفی سییل
۴۲۸ ۲. قاعده عزت
۴۲۹ الف) قرآن
۴۶۱ ب) روایات
۴۶۲ ج) سیره
۴۶۳ د) حکم عقل
۴۶۳ ه) اجماع
۴۶۳ حاصل سخن در قاعده
۴۶۸ حاصل کلام در معاملات غیرتسلیحاتی
۴۶۹ گزاره‌های فقهی
۴۷۲ نوع سوم مکاسب محرمه: معامله اعیان فاقد منفعت
۴۷۴ کتابنامه
۵۰۰ نمایه‌ها
۵۰۰ نمایه آیات
۵۰۴ نمایه اصطلاحات
۵۱۸ نمایه اشخاص

سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دوچندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه تئوریک خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد، و این عرصه‌ای است که حوزه علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ زیرا بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه دینی، آنگاه به اثبات می‌رسد که در نظر داشت؛ اولاً: تحولاتی جدید در مجموعه دانش بشری، به ویژه علوم انسانی رخ داده است؛ ثانیاً: زندگی انسان معاصر به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است؛ ثالثاً: شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد؛ از این رو سرعت‌بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«مؤسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶ با نظارت علمی و

ریاست عالی آیت الله اعرافی آغاز کرده است، در عین تأکید بر اصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد؛ از این رو مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف، بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب نظر در عرصه فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام سازی اسلامی» و «جمع‌آوری، تنظیم و نشر ریاست عالی مؤسسه» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد. کتاب گرانسنگ «مکاسب» اثر خاتم‌المجتهدین شیخ مرتضی انصاری، در طول سالیان متمادی، مورد شرح و حاشیه‌نگاری فقهای شیعه قرار گرفته و این کتاب که به حق نماینده اوج اتقان و نضج‌یافتگی فقاقت در مکتب تشیع است، محور بحث‌های خارج فقه حوزه علمیه بوده است. مجموعه حاضر، تقریر درس‌های خارج فقه استاد اعرافی است که طی هشت سال تحصیلی (از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۳) در حوزه علمیه قم ارائه شده و علاوه بر انعکاس ابداعات و نوآوری‌های استاد اعرافی در خلال مباحث «مکاسب محرمه» در نظم و تبویب نوع چهارم از انواع مکاسب محرمه (التکسب بالافعال المحرم) ساختاری بدیع را پیشنهاد و عرضه نموده است.

مؤسسه بر خود لازم می‌داند از آیت الله اعرافی که پس از ارائه دروس، در ادامه مراحل مختلف تقریر دروس، ارزیابی تقریرات را صبورانه ادامه دادند، تشکر نماید؛ نیز از تلاش‌های حجت الاسلام احمد عابدین زاده در تقریر و مدیریت گروه تقریر مکاسب و نظارت بر آن و همچنین زحمات حجج اسلام اصغر صفرزاده، محمد دین محمدی و تقی زینال‌بیگ زاده در تقریر دروس تقدیر می‌نماید.

امید است صاحب‌نظران و اندیشوران حوزه و دانشگاه، مؤسسه اشراق و عرفان را به منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده خود محروم نسازند.

پیشگفتار

یکی از کتاب‌های فقهی که احکام معاملات را بیان می‌کند، مکاسب است. بخشی از این کتاب ویژه بررسی معاملات حرام است و با عنوان مکاسب محرّمه از دیگر بخش‌ها متمایز می‌شود. مباحث این بخش از جهات گوناگون اهمّیت دارد؛ از جمله مطرح شدن موضوعاتی مانند غیبت، کذب در این بخش است که فقها در ابواب دیگر فقهی به آن‌ها نمی‌پردازند. این امر موجب تنقیح مسائل مهمی در این کتاب می‌شود. شاید از همین رو است که چینش و ساختار کتاب مکاسب محرّمه در کتاب‌های فقهی یکسان نبوده، بخش‌بندی‌های گوناگونی داشته است.

مشهورترین بخش‌بندی، نگاشته محقق حلّی رحمته الله علیه است. وی مکاسب حرام را به پنج نوع زیر تقسیم کرده است:

اعیان نجس؛ معامله با اعیانی که به جهت حرمت غایتشان حرام شده‌اند؛

اعیان فاقد منفعت؛ تکسّب با کارهای حرام؛ و تکسّب با واجبات.

پس از وی، فقهای بسیاری از روش او پیروی کرده‌اند. یکی از آنان شیخ

مرتضی انصاری رحمته الله علیه است که بر اساس همین تقسیم‌بندی توانسته یکی از دقیق‌ترین آثار خویش در فقه استدلالی را پدید آورد. کتاب المکاسب وی در

کانون توجه قرار گرفته و شروح و حواشی بسیاری بر آن نگاشته‌اند؛ حتی امروزه نیز برخی از فقها آن کتاب را محور دروس خارج خود قرار می‌دهند. استاد آیت‌الله اعرافی- دام‌ظله- از فقیهانی است که چندین سال تدریس درس خارج خود را به بحث مکاسب محرّمه اختصاص داده است. وی اگر چه در تقسیم اساس مکاسب از روش شیخ انصاری رحمته‌الله پیروی کرده، اما در جزئیات آن نوآوری‌هایی پدید آورده است. این نوآوری‌ها افزون بر انسجام بخشیدن به مباحث کتاب، می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد ابواب فقهی جدیدی شود. از همین رو، گروهی از شاگردان ایشان، به تقریر دروس خارج فقه مکاسب محرّمه ایشان همّت گماشتند.

همان‌طور که اشاره شد، در این کتاب، نوآوری‌هایی در طرح مباحث و بیان آن‌ها رخ داده است و این کتاب مزیت‌هایی بر دیگر کتاب‌هایی دارد که درباره مکاسب محرّمه نگاشته شده‌اند. برخی از این مزیت‌ها به شرح زیر است:

۱. در این کتاب، نوع اوّل (اعیان نجس) به دو قسم حیوانات و غیر حیوانات تقسیم شده و تکسّب با حیوانات در مجلد جداگانه‌ای آمده است. این تقسیم موجب انسجام بیش‌تر مطالب و زمینه‌ساز ایجاد باب فقهی جدیدی به نام «تکسّب با حیوانات» و «احکام حیوانات» می‌شود.

۲. عنوان‌های نوع چهارم در مکاسب شیخ انصاری رحمته‌الله به ترتیب الفبایی تنظیم شده؛ ولی در این کتاب عنوان‌ها بر اساس موضوعات به هفت گروه تقسیم شده است. این تقسیم مزیت‌هایی دارد؛ از جمله این‌که مطالب هر گروهی منسجم شده، قواعد کلی برای آن‌ها به دست می‌آید. از این رو، هر گروهی می‌تواند یک باب فقهی تشکیل دهد. البته این تقسیم عقلی نیست و گروه‌ها و عناوین آن‌ها افزایش پذیر هستند. این گروه‌ها عبارت‌اند از:

الف) محرمات آداب تجارت؛ این گروه شامل عنوان‌های حرامی است که در تجارت از آن‌ها نهی شده است و عبارت‌اند از تطفیف، غش و نجش.
 ب) محرمات علوم؛ این گروه به دو دسته عناوین مربوط به حوزه نشر و علوم غریبه تقسیم می‌شود. عناوین حوزه نشر شامل حق تألیف، کتب ضلال، و بیع مصحف و عناوین علوم غریبه شامل تنجیم، سحر، و قیافه است.

ج) محرمات هنر؛ این گروه شامل عناوینی می‌شود که به جنبه زیبایی‌خواهی انسان مربوط‌اند و عبارت‌اند از تزیین، پوشیدن ابریشم و طلا توسط مردان، حلق لحيه، تصویر و غنا. عنوان تزیین در مکاسب محرّمه متداول بحث نشده و تنها مواردی از محرمات آن مثل تدلیس ماشطه مطرح شده است؛ ولی در این کتاب با طرح عنوان تزیین، نخست اصل استحباب تزیین ثابت شده، سپس محرمات آن به‌طور کامل بحث شده است.

د) محرمات روابط میان فردی؛ این گروه شامل عناوینی است که به حوزه عام روابط اجتماعی میان انسان‌ها مربوط می‌شود. البته برخی از عناوین روابط میان فردی در حیطه‌های خاصی مانند سیاست و اقتصاد مطرح هستند. از این عناوین ذیل باب فقهی مربوط بحث می‌شود و در این جا فقط عناوینی مطرح می‌شوند که در همه حوزه‌های اجتماعی کاربرد دارند. عناوین این بخش عبارت‌اند از سب مؤمن، نیمه، نیاحه، تشبّه به جنس مخالف، تشبیب، قیادت، غیبت و کذب.

ه) محرمات سیاست؛ در این گروه عناوینی مطرح شده است که به محرمات روابط مکلف با سلاطین جور مربوط می‌شود و عبارت‌اند از: قبول ولایت از طرف سلطان جور، معونه الظالمین، معامله جوائز سلطان جور، و معامله خراجیات سلطان جور.

و) محرّمات ورزش و بازی؛ در این گروه عناوین مربوط به بازی و سرگرمی مطرح می‌شود که عبارت‌اند از لهُو و لعب و قمار.

ز) محرّمات روابط اداری؛ در این گروه عناوین حرام روابط اداری مطرح می‌شود که عبارت‌اند از رشوه، اختلاس، رانت خواری و پورسانت. در مکاسب محرّمه متداول، از میان عناوین این گروه فقط رشوه مطرح شده و دیگر عناوین از ابداعات این کتاب است.

۳. در هریک از عناوین، پس از بررسی ادله و استنتاج حکم، فصلی به فروع آن عنوان اختصاص داده شده است. اهمّیت این بخش از آن جهت است که در بسیاری موارد، فروع جدید و مورد ابتلایی هستند که در سایر کتب متداول فقهی بحث نشده‌اند.

۴. شیوه نگارش تقریرات بدین شکل است:

پیش از بررسی ادله هریک از عناوین، ابتدا مفهوم‌شناسی و پیشینه فقهی و فراققهی آن عنوان مطرح شده است تا موضوع شناسانده شود و محدوده بحث مشخص گردد. سپس ادله نقل شده‌اند. در این بخش ابتدا بررسی سندی و دلالتی هریک از ادله بیان شده، و در پایان، جمع‌بندی کلی و بیان نظر مختار آمده است. آن‌گاه فروع عنوان به همان شیوه کلی (مفهوم‌شناسی، بیان پیشینه فقهی و فراققهی، بیان ادله، بررسی سندی و دلالتی ادله، و جمع‌بندی کلی) آمده است.

مجلّد پیش روی، جلد سوم این کتاب است که عهده‌دار نوع دوم مکاسب محرّمه (معامله اعیان با غایت حرام) و نوع سوم (اعیان فاقد منفعت) است. نوع دوم به تفصیل مطرح شده و از سه بخش تشکیل شده است: بخش اوّل، آلات دارای منفعت غالبی حرام که شامل صنم، آلات قمار، آلات لهُو، ظروف طلا و نقره و نقود مغشوش است؛ بخش دوم؛ معامله اعیان مشترک

برای منفعت حرام؛ بخش سوم؛ اعیان دارای شأنیت استفاده حرام که با عنوان «بیع سلاح» بحث می‌شود. نوع سوم به اجمال مطرح شده و به بحث شروط عوضین در کتاب بیع ارجاع شده است.

بحث بیع صنم را حجة الاسلام تقی زینال بیگ زاده، بحث‌های آلات قمار و آلات لهورا حجة الاسلام محمد دین محمدی، بحث بیع سلاح را حجة الاسلام اصغر صفرزاده و بحث‌های ظروف طلا و نقره، نقود مغشوش و معامله اعیان مشترک برای منفعت حرام را حجة الاسلام احمد عابدین زاده تقریر کرده‌اند.

گفتنی است که نظارت و راهنمایی استاد آیت‌الله اعرافی در تقریر همه مجلدات روشنای راه ما بوده است.

در پایان از همه عزیزانی که در فراهم آمدن این اثر ما را یاری کردند سپاسگزاری می‌کنیم: استاد محترم آیت‌الله اعرافی رحمته‌الله، همکارانم در گروه تقریر، به‌ویژه حجج اسلام اصغر صفرزاده، تقی زینال بیگ زاده، احمد عابدین زاده و محمد دین محمدی، یوسف قربانی (ویراستار)، حمید بهرامی (صفحه‌آرا) و همکارانمان در مؤسسه اشراق و عرفان، به‌ویژه حجة الاسلام صمد سعیدی و حجة الاسلام سید نقی موسوی.

گروه تقریرات فقهی مؤسسه اشراق و عرفان

مقدمه

در دو مجلد پیشین از مکاسب محرّمه نوع اوّل آن در دو قسمت نجاسات غیر حیوان و نجاسات حیوان عرضه شد. مجلد پیش رو به نوع دوم و نوع سوم مکاسب محرّمه اختصاص دارد. نوع دوم مکاسب محرّمه به کالاهایی اختصاص می‌یابد که هدف از دادوستد آن‌ها استفاده در کارهای حرام است. این کالاها به سه دسته تقسیم می‌شوند: کالاهایی که استفاده غالبی آن‌ها در حرام و قابلیت استفاده حلال در آن‌ها اندک است؛ کالاهایی که دارای هر دو استفاده حلال و حرام‌اند، ولی قصد فروشنده یا خریدار در معامله، استفاده از آن‌ها در حرام است؛ و کالاهایی که استفاده غالبی آن‌ها در منفعت حلال است، ولی شأنیت استفاده در منفعت حرام را نیز دارد.

در این مجلد، نخست، هریک از اقسام سه‌گانه نوع دوم در بخشی جداگانه به تفصیل بررسی می‌شود و در نهایت نوع سوم مکاسب محرّمه به اجمال معرفی و بحث تفصیلی آن به شرایط عوضین در کتاب بیع ارجاع داده می‌شود.